

TASHQI QOPLAM INFEKSIYALARI: KUYDIRGI, QUTIRISH.

Yakubova Dilnoza Islamovna

Katta o'qituvchisi Zangiota Abu Ali Ibn Sino nomidagi j.s.t 2-kasbiy fanlar kafedrasining

Sherboboyeva Marifat Tolmas qizi

O'qituvchi Zangiota Abu Ali Ibn Sino nomidagi j.s.t 2-kasbiy fanlar kafedrasining

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada yuqumli kasalliklar tahlili va ularni davolashning ilmiy asoslari, quturish va kuydirgi kabi kasalliklarning tahlili berilgan.*

Kalit so'zlar: *kuydirgi, infeksiya, yashirin alomatlar, isitma, immunitet tanqisligi, tashqi muhit*

Yuqumli kasallik aslida lotincha «infecio» so'zidan olingan bo'lib, «ifloslanish» degan ma'noni anglatadi. Odam organizmi (makroorganizm) va kasallik qo'zg'atuvchi mikroorganizmning ma'lum sharoitlarda o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladigan o'zgarishlar yuqumli jarayon deyiladi. Agar bu jarayon kasallik belgilari ko'rinishida o'zini namoyon qilsa, u yuqumli kasallik deb ataladi. Kasallikning belgilari aniq yoki biroz ifodalangan bo'lishi mumkin. Qanday ifodalanishidan qat'i nazar, yuqumli kasallik bemorning tanasida chuqur patofiziologik, immunologik va funksional o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Ba'zi hollarda inson tanasi kasallik mikroblariga befarq. Mikroorganizmga immunoallergik reaksiya rivojlanmaydi. Hech qanday alomatlar bo'lmaydi. Mikroorganizm ma'lum va o'rtacha organga joylashib, faqat laboratoriya tekshiruvlarida aniqlanishi mumkin. Masalan, odamning tomog'ida ma'lum vaqt davomida difteriya tayoqchasi yoki meningokokklar topilishi mumkin, ammo kasallik belgilari bo'lmasligi mumkin. Bunday holat bakterial tashish holati deb ataladi. Kasallik qo'zg'atuvchi mikroorganizm odamda bir marta topiladi va kasallik kuzatilmaydigan holat o'tkinchi (tanaga tasodifan kirib, keyin chiqib ketgan) bakterial tashish hisoblanadi.

Yuqumli kasalliklar o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ular quyidagilardan iborat:

1. Barcha yuqumli kasalliklar bemorlar yoki bakteriyalarni tashuvchilardan atrofdagi sog'lom odamlarga yuqishi mumkin. Kasallikning boshqalarga tarqalish ehtimoli kasallikning davomiyligi va kasallikning davomiyligiga bog'liq.

2. Yuqumli kasalliklardagi o'ziga xoslik Har bir kasallik patogen mikroorganizmning o'ziga xos turidan kelib chiqadi. Masalan, difteriyani difteriya tayoqchasi, qizamiqni qizamiq virusi, vaboni esa vabo vibrioni qo'zg'atadi, lekin vabo vibrioni hech qachon difteriyani keltirib chiqarmaydi yoki aksincha).

Yuqumli kasalliklar jarayonida ma'lum davriylik kuzatiladi. Patogen mikrobinson tanasiga kirgandan keyin ma'lum vaqt davomida kasallik belgilari paydo bo'lmaydi. Yuqumli kasallikning yashirin (inkubatsiya) davri deb ataladi. Bu davrning davomiyligi turli kasalliklarda farq qiladi. Misol uchun, gripp uchun bir necha soatdan 2 kungacha, diareya uchun 2-3 hafta va boshqalar Keyingi davr – kasallik belgilari paydo bo'lgan davr. Unda kasallikning umumiy belgilari ham, har bir kasallikka xos klinik belgilar ham namoyon bo'ladi. Bu alomatlar dastlab paydo bo'ladi (prodromal davr), rivojlanadi, eng yuqori darajaga etadi va ma'lum vaqtdan keyin yo'qoladi. Kasallik belgilari kamayishni boshlaganligi sababli, bemor o'zini yaxshi his qila boshlaydi. Bu tiklanish davri (tiklanish) boshlanganidan dalolat beradi. Ko'pincha tiklanish davri bilan tugaydi. Ba'zi hollarda bu davrda kasallik yomonlashishi mumkin.

Yuqumli kasalliklarda «to'liq tiklanish» nafaqat kasallik belgilarining to'liq to'xtashi, balki bakteriologik tiklanishni ham anglatadi. Chunki bemor kasalliklardan butunlay xoli bo'lganida uning tanasidan patogen mikroblarning chiqishi ham to'xtashi kerak. Bemor 2-3 marta tekshirilgandan so'ng tahlilda (smear yoki emlash) patogen mikroblar topilmasligi bakteriologik tiklanishdan dalolat beradi. Ba'zi kasalliklarda, masalan, diareya yoki paratifda, bemor tuzalganidan keyin ham uning tanasidan patogen mikroblar chiqariladi. U terminal bakterial tashuvchi holat deb ataladi. Agar bu holat 3 oygacha davom etsa, o'tkir bakteriya tashuvchisi, 3 oydan ortiq davom etsa, surunkali tashuvchi hisoblanadi. 4. Yuqumli kasalliklardan so'ng bemorning tanasida ushbu kasallikning mikroblariga qarshi doimiy immunitet paydo bo'ladi. Bu immunitetning kuchayishi va himoya qobiliyati boshqa vaqt davomida saqlanib qoladi. Misol uchun, grippdan oxirgi immunitet ushbu turdagi virusga qarshi 3 yilgacha davom etadi. Qizamiq va diareyadan keyin paydo bo'ladigan immunitet umr bo'yi davom etadi va odam bu kasalliklardan boshqa azob chekmaydi. So'nggi yillarda ilmiy tadqiqotlar natijasida yuqumli kasalliklardan keyin shakllangan immunitet ko'p jihatdan bemor organizmining genetik va fenotipik xususiyatlariga bog'liq ekanligi isbotlangan.

5. Umumiy yuqumli kasalliklarni emlash orqali oldini olish mumkin. Bolalarni turli yuqumli kasalliklarga qarshi emlashdan maqsad ularning oldini olishdir. Bularga difteriya, ko'k yo'tal, qizamiq va poliomielitga qarshi emlash kiradi.

Kasallik qo'zg'atuvchi xususiyatga ega bo'lgan mikroblar patogen mikroblar deb ataladi. Ular inson tanasiga kirganda, ular ko'pincha kasallikka olib keladi. Kasallikning og'irligi ko'p jihatdan mikrobnining virulentligiga bog'liq. Shunday

qilib, virulentlik mikrobnining patogenlik darajasining o'lchovidir. Odatda, yuqori virulent bo'lgan mikroblar odamlarda og'ir kasalliklarni keltirib chiqaradi. Kasallik kamroq virulent mikroblar bilan kasallanganda engilroq kechadi. Umuman olganda, kasallik belgilarining namoyon bo'lish darajasiga qarab, yuqumli kasallikning turlari engil, o'rta va og'ir deb ajratiladi. Yuqumli kasalliklar ba'zan og'ir holatlarda o'limga olib keladi.

Har qanday patogen mikroblar zaharli moddani o'z ichiga oladi. Agar toksin mikrobnining hayotiy faoliyati natijasida hosil bo'lib, atrof-muhitga tarqalsa, u ekzotoksin deyiladi. Gram-musbat mikroblar asosan ekzotoksinlar hosil qiladi. Masalan, difteriya tayoqchasi, botulinum bakteriyasi. Ekzotoksin tarkibiga ko'ra, u oqsil moddasi bo'lib, ferment xususiyatiga ega. Uning ta'siri ostida metabolik kasalliklar tufayli insonning hayotiy tizimlari shikastlangan.

Mikrob tanasining parchalanishi natijasida atrof-muhitga chiqariladigan toksinlar endotoksinlar deb ataladi. U tabiiy ravishda polisakkarid birikmalariga kiradi va asosan gram-manfiy mikroblar tomonidan ishlab chiqilgan. Masalan, vabovibryon mikroblar tarkibida kuchli endotoksin mavjud.

Kuydirgi - odam va hayvonlarning o'tkir yuqumli kasalligi; zoonoz kasalliklar guruhiga kiradi. Kasallik uzoq vaqtdan beri ma'lum. Bu haqda Gippokrat ham yozgan. K.ning qo'zg'atuvchisi *Bacillus anthracis*, spora hosil qiluvchi harakatsiz tayoqchadir. Sporalar juda chidamli bo'lib, tuproqda suvda o'n yil (20-30 yil va undan ko'proq) yashay oladi.

Odamlarga kasal hayvonlardan - hayvonlarni so'yish, go'shtni qayta ishlash paytida, shuningdek, suv, tuproq, chorvachilik mahsulotlari orqali yuqadi. Odatda, kasallik ushbu soha xodimlarida, ya'ni hayvonlar bilan bevosita aloqada bo'lgan odamlarda ko'proq kuzatiladi. INFEKTSION sog'lom odamning tanasiga nafas olish yo'llari, teri va og'iz orqali kirishi mumkin. Odamlarda o'pka, ichak va terini shikastlovchi K.ning septik turlari mavjud bo'lib, infeksiya qon orqali tarqaladi. Kasallikning belgilari ham zararlangan organlarga qarab o'zgaradi. K.ning teri shaklida K. Qo'zg'atuvchisi shikastlangan teri orqali kiradi. Ushbu shaklda yashirin (inkubatsiya) davri 2-3 kun. Terining zararlangan joyida birinchi bo'lib shish (papula) paydo bo'lib, u loyqa yoki qonli suyuqlik bilan to'ldirilgan pufakchaga (pustulaga) aylanadi. Blister tez orada yorilib, qora qoraqo'tirga aylanadi. Uning atrofida yangi pufakchalar paydo bo'ladi, qora qoraqo'tir kattalashadi va uning ostida og'riqsiz shish paydo bo'ladi. Odatda, bu shikastlanish «oshqozon xo'ppozi» deb ataladi. Ko'pincha yuz, bilak, bo'yin yoki oyoqlarda topiladi. Bunday holda tana haroratining oshishi, bosh og'rig'i, zaiflik, uyqusizlik va boshqalar kuzatiladi. 2-3 hafta o'tgach, bemor tiklana boshlaydi.

O'pka emboliyasi bilan og'rigan bemorda to'satdan isitma, yo'tal, qonli balg'am, ko'krak qafasidagi og'riq, nafas olish qiyinlashadi. Ichak K.Ovqatdan zaharlanish kabi boshlanadi, bemorda ko'ngil aynishi, qusish, qattiq qorin og'rig'i va bezovtalikni his qiladi. K.ning o'pka va ichak shakllari juda kam uchraydi. Davolash uchun penitsillin va K. Gammaglobulin ishlatiladi. Profilaktika maqsadida hayvonlar bilan muloqotda bo'lgan kasb egalari: chorvadorlar, qassoblar, ko'nychilar K.ga qarshi emlanadi.

Quturish- neyrotrop virus keltirib chiqaradigan o'tkir yuqumli zoonoz kasallik; Vazokonstriksiya, falaj, halqum va nafas olish mushaklarining spazmi bilan birga keladi. Quturma qadim zamonlardan beri ma'lum bo'lib, uni suvdan qo'rqish kasalligi deb ham atashadi (qarang: Gidrofobiya). Fransuz olimi Lui Paster 19-asrning ikkinchi yarmida quturishga qarshi vaktsina topdi, shuning uchun quturishga qarshi faoliyat olib boradigan barcha muassasalar Paster stantsiyalari deb ataldi. Ularning mehnati tufayli quturgan jonivor tishlaganidan keyin o'z vaqtida emlangan millionlab odamlarning hayoti saqlab qolindi. Qo'zg'atuvchisi asab hujayralarini tanlab zarar etkazadigan yovvoyi quturgan virusdir. Virus sovuqqa chidamli, muzlatilgan holda uzoq vaqt saqlanishi mumkin. Tashqi muhitda, shuningdek qaynatilganda 3-5% lizol, xloramin eritmalarida tez nobud bo'ladi. Hayvonlarda kasallikning yashirin davri 14-16 kun. Buning ortidan bezovtalik, yirtqich xatti-harakatlar, xatti-harakatlarning o'zgarishi va ortiqcha tupurik paydo bo'ladi. Hayvon hech narsa yemaydi va ichmaydi. Keyin qon tomir siqiladi, falaj boshlanadi va hayvon o'ladi.

Odamlar quturish virusi bilan kasallangan hayvonlar, asosan, itlar, mushuklar va boshqa hayvonlar tishlaganda yoki ularning so'laklari teriga tushganda yuqadi. Odamlarda quturishning yashirin davri 15 kundan bir necha oygacha (o'rtacha 20-30 kun) davom etadi. Bu davr quturgan itning bo'yin va yuzini tishlaganda qisqaroq, oyog'ini tishlaganda esa uzoqroq bo'ladi.

ADABIYOTLAR:

1. Erkinov Ilhom Erkin O'g'li. (2023). Tabiiy favqulodda vaziyatlarda hayot xavfsizligi va fuqaro muhofazasi. Yevroosiyo tadqiqotlari byulleteni, 17-jild | fevral, ISSN: 2795-7365, 188-190.
2. Erkinov Ilxom Erkin o'gli: "Farmatsevtika sodir bo'ladigan baxtsiz xodisalar va kasbni o'rganish, jismoniy olish tartibi"-HAVO HUYJUMIDAN MUDOFAA QO'SHINLARI VA HARBIY HAVO TAHRIYAT MANZILI: 180117,

Qarshi shaxri, Jayxun kuchasi 54 uy O„R OHABYu Ilmiy-uslubiy bo‘limi. 1(2) 2022 y, 7-11 garov;

3. Erkinov I.E. “Organizatsiya tizimi boshqaruvi bezopasnostyu deyatelnosti v proizvodstvennyx uchrejdennyax (kompaniyalar)”. HAVO HAJUMIDAN MUDOFAA QO‘SHINLARI VA HARBIY HAVO KUHLARI XABARNOMASI ILMIY-AXBOROT JURNALI. TAHRIYAT MANZILI: 180117, Qarshi shaxri, Jayxun kuchasi 54 uy O„R OHABYu Ilmiy-uslubiy bo‘limi. 1(3) 2022 y. 56 – tikish.